

Мовознавчі дослідження

УДК 811.161.2'37:821.161.2-6.09Шевченко

Світлана Богдан

САМОНОМІНАЦІЇ В ЕПІСТОЛЯРНИХ ТЕКСТАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

У статті окреслено основні способи автопортретування, з'ясовано словесні засоби його експлікації в епістолярних текстах Тараса Шевченка, визначено й проаналізовано найчастотніші самономінації, що становлять центр його автопортретних ознак, проаналізовано їх стилістичну диференціацію і вплив прагматико-комунікативних чинників на їх появу та актуалізацію в певних епістолярних діалогах. Встановлено, що самономінації є не лише елементом автопортретування Тараса Шевченка, а й важливим способом самооцінки.

Ключові слова: автопортретування, епістолярний текст, самономінації, Тарас Шевченко, меліоративна і пейоративна оцінка.

Постановка наукової проблеми та її значення. Важливим елементом семантичної організації будь-якого епістолярного тексту справедливо вважати мовне портретування комунікантів. Цілком прогнозовано, з огляду на специфіку комунікативної організації тексту приватного листа, домінувальна роль у них належить автопортретуванню, тобто різним способам презентації адресанта.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Однак, у супереч об'єктивній передбачуваності цього складника семантичної структури епістолярії як частотного й вагомого, він залишається поза увагою дослідників. Натомість портретування в текстах інших функціональних стилів активно досліджувалося протягом ХХ–ХХІ ст., і не лише в українському мовознавстві. Найбільшою увагою такого вектора вивчення вирізняються художні тексти. Мовні засоби презентації портретів персонажів, їх функційні характеристики, класифікаційні параметри представлено, зокрема, в працях [2; 9; 10; 14; 16; 18] тощо. Відзначимо й те, що незважаючи на значні здобутки мовознавців і літературознавців у пізнанні індивідуального стилю Тараса Шевченка [1; 5; 6; 8; 11–13; 15], цей аспект його епістолярної мовотворчості дотепер залишається поза увагою дослідників

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Як відомо, будь-яке портретування має два основні виміри: 1) портретування *внутрішнього світу* персонажа (риса характеру, уподобання); 2) портретування *зовнішніх ознак* особистості (одяг, зачіска, риса зовнішності, характеристика мовлення, невербальна поведінка тощо) [7, с. 249]. Кожен функціональний стиль має спільні й диференційні, особливі прикмети портретування. Скажімо, своєрідність портретування в художніх текстах визначається тим, що воно здійснюється здебільшого трьома способами: 1) автопортретування персонажів; 2) безпосереднє й опосередковане портретування певного героя твору іншими мовцями; 3) портретування персонажів, яке здійснює автор посередництвом автокоментаря.

Епістолярні тексти Тараса Шевченка, на противагу художнім, цілком умотивовано тяжіють в основному до автопортретування, тобто цей різновид портретування набуває домінуючого статусу, хоча факультативно актуалізовані також безпосередні й опосередковані елементи портретування адресанта, які належать здебільшого його знайомим, друзям, родичам (і не обов'язково – адресатам).

Найвиразнішим і стилістично увиразненим елементом автопортретування в епістолярних текстах цілком правомірно вважати саме *самономінації*. В епістолярних текстах Шевченка зафіксовано два основні способи самономінування: 1) безпосереднє (використання стереотипних лексико-граматичних виразів на зразок: *Родился, вырос в неволе да и умру, кажется, солдатом* (01.07.1852 р.) (тут і далі покликання на [17]); *якби я хоч трошки дурніший був* (тут і далі вирізнення моє. – С. Б.) (15–17.01.1858 р.); *О бедный я и малодушный человек* (29.11.1843 р.); *От вам і кобзар!* (22.10.1847 р.); *Дурень я, та ще й великий дурень!* (14.04.1854 р.); *Бач, яким я принцом зробився!* (28.09.1860 р.); 2) відсторонене, комунікативно дистанційоване (завдяки зміні граматичних параметрів): *«Эх! то-то було б, дурний Тарасе, не писать було б поганих віри та не впиватьсь по часту горілочкою, а учитсья було б чому-небудь доброму, полезному, – от би тепер нахідка. А то посивів, оголомазів, дурню»* (15.06.1853 р.); 3) опосередковане: *нехай поки що земляки дивляться хоть на сей облик недобитого кобзаря свого* (22.02.1858 р.); *Вспоминайте иногда курного лысого старичка в белом кителе. Вспоминайте иногда Т. Шевченка* (15.11.1852 р.)).

Автопортретування посередництвом самономінацій здійснюється в його листах найчастіше за допомогою традиційних мовних засобів, зокрема: 1) одиничних номінацій іменникового та прикметникового типу (власне самономінації), напр.: *сірома Т. Шевченко* (30.09.1842 р.); *мученик* (22.04.1856 р.); *безталанний, недотепний* (в ролі субстантивів)); 2) простих, складних найменувань атрибутивного й предикативного типу, актуалізовані як словосполучення чи речення (такі вирази характеризують адресата за наявністю/відсутністю певних рис), напр.: *пропащий чоловік* (06.12.1858 р.), *неужели я так груб и глуп* (07.03.1850 р.); *Я ж уже не хлопець нерозумний* (9–10.02.1858 р.); *Я тільки не фарисей, не идолопоклонник такий, як оті християни – сіпаки і брехуни* (23.03.1860 р.); 3) метафор і порівняльних зворотів (напр.: *несчастнее флорентийского изгнанника* (09.01.1857 р.), *як той москаль* (22.10.1847 р.); *как отколота щепка, ношуся без пути-дороги по волнам житейського моря* (01.07.1852 р.); *я тепер мов Іов на гноїщі* (20.12.1847 р.); 4) фразеологічних одиниць (напр.: *за лежнею нема коли і посидить* (10.04.1854 р.); *хоч і ликом шитого, та все-таки земляка вашого* (22.04.1848 р.); *як той щирий віл, запрягся я в роботу* (13.11.1858 р.); *Утомився, неначе копу жита за одним заходом змолотив* (29.01.1861 р.); 5) інтекстових одиниць (здебільшого трансформів, різнорідних як лексично, так і граматично, напр.: *Я по плоті і духу син і рідний брат нашого безталанного народу* (07.12.1859 р.)).

Спостережено, що ізольоване використання названих засобів фіксовано значно рідше, на противагу комплексному поєднанню різних мовних елементів, розгорнутим автохарактеристикам, основу яких становлять опорні лексеми-самономінації, напр.: *искренний, нелицемерный поклонник всего прекрасного и благородного на земле* (до С. Т. Аксакова, 25 квітня 1858 р.). Іноді автопортретування Тараса Шевченка набуває ознак розгорнутого з виокремленням різних характеристик: і зовнішніх, і внутрішніх, як-от у листі до Варвари Репніної 14 листопада 1849 р. з Оренбургу: *«Вы непременно рассмеялись бы, если б увидели теперь меня. Вообразите себе самого неуклюжего гарнизонного солдата, растрепанного, небритого, с чудовищными усами, – и это буду я»*.

Тематично такі найменування можна диференціювати на кілька груп: 1) номінації, що відображають певну професійну (фахову) діяльність адресанта: *кобзар / Кобзар, Дармограй, поет / поэт,*

вишеплет, сочинитель, художник, маляр, солдат / салдат, рядовой солдат, гарнизонный солдат, учитель, мастер; 2) його соціальний (сирота, сирота круглый, сердешный сирота, убогий, нищий, господар, гетьманець, земляк, советник, гость, слуга, скиталець, школяр, невольник, отверженник, безукоризненный християнин, християнин, бурлака, протеже, чоловік іностранный, сірома, іменинник, друг, друг-товариш, товариш, мученик, сусід) чи родинний статус (батько, отец, син, дети, чоловік, дядя, член великого семейства); 3) емоційний і психологічний стан мовця: бідний, бедный, одинокий, один-однісінький, один-одинешенек, убогий, счастливее счастливейшего из людей, безконечно счастлив, бессовестный, веселый, покинутый; 4) поведінкові риси і характер взаємин комунікантів: ледащо, ледачий, ентузіаст, попрошайка, поклонник, себялюбивое создание, жрець спиритуозностей, тугий мовчан, безжизненный флегма, фарисей, враг всяких описаний, беспредельно преданный, сердечно преданный, щирый, вечно искренний и благодарный, глубоколюбящий, шанующий, сердечно любящий, нехитросный; 5) номінації, що містять виразний оцінний компонент: погань, чортзна-що, трохи-трохи не ідіот, дурень, дурний, дуренья, пугало, себялюбивое создание, мізерний, нікчемний; 6) власні назви-ідентифікатори особи: Тарас, Т. Шевченко. Почасти він вдавався також до метонімічних найменувань, як-от: *бесталанная голова; убога, убитая душа; моя стара мучена душа; слабая, убитая душа; душа моя убогая розсипалась, мов пилина перед лицем вітра.*

У портретних характеристиках зовнішності Шевченка домінують соматизми *борода, лисина і вуса* (напр.: *бородатое поличне, курносый лысый старичок в белом кителе*) і вестизми *шинеля* (з кваліфікативами *сіра й московська*) та *китель* (*білий*). Важливий елемент таких портретувань – експлікація інтекстового компонента – оповідання Г. Квітки-Основ'яненка «Салдатський патрет», який актуалізовано в листах кілька разів у різних варіантах (до речі, саме цей текст літературознавці вважають першою спробою створення індивідуального портрету з елементами само портретування [7, с. 249]), напр.: *«Живу я, можно сказать, жизнью публичною, сиречь в казармах, муштруюсь ежесдневно, хожу в караул и т. д., одно слово, солдат, да еще солдат какой! Просто пугало воронье. Усища огромные. Лысина, что твой арбуз. Точь-в-точь солдацкий портрет, что изобразил Кузьма Трохимович (у Основ'яненка)»* (до А. О. Козачковського 16 липня 1852 р., Новопетровське укріплення). Подібні самопрету-

вання фіксовані також у листах до С. С. Гулака-Артемівського (15.06.1853 р.) і А. І. Лизогуба (22.10.1847 р.).

Частотні також контексти, які стверджують динаміку не лише, і, зрештою, не так зовнішніх доміант автопортрета Шевченка, а передусім – внутрішніх, окреслених самим адресантом як *перетворення*, напр.: *«Да, в прошедшем моем хоть изредка мелькает не то чтобы истинная радость, по крайней мере, и не гнетущая тоска. Недавно кажется, всего четыре года, а как тяжело они прошли над моею головою, как изменили они меня, ч[то] я сам себя не узнаю. Вообразите себе безжизненного флегму – и это буду я»* (до В. М. Рєпніної, 12 січня 1851 р. Новопетровське укріплення) (*флегма*, тобто незворушний, що межує з байдужістю й холоднокрівністю).

Про динаміку його духовного світу й матеріального становища найвиразніше свідчить оцінна самономінація *нищий*, яка водночас актуалізує два можливі значення цієї лексеми, актуалізовані в тексті листа постпозитивним автокоментарем: *«Тепер, кроме слез благодарных, ничего в мене нема. Я – «нищий в полном смысле этого слова, и не только материально – душою, сердцем обнищал»* (до С. С. Гулака-Артемівського, 30 червня 1856 р.). Зауважмо, що ця розгорнута самономінація має статус інтексту, щоправда, її джерело не визначене. Гіпотетично вона належала до стереотипів мовної поведінки когось із його друзів чи знайомих

Найбільш вичерпно про внутрішні перетворення Тарас Шевченко пише в листі до Варвари Рєпніної 18 листопада 1849 р. з Оренбургу: *«Немного прошло времени, а как много изменилось, по крайней мере со мною; вы бы уже во мне не узнали прежнего глупо восторженного поэта... Да, Варвара Николаевна, я сам удивляюсь моему превращению, у меня теперь почти нет ни грусти, ни радости, зато есть мир душевный, моральное спокойствие до рыбьего хладнокровия. Грядущее для меня как будто не существует. Ужели постоянные несчастья могут так печально переработать человека? Да, это так. Я теперь совершенная изнанка бывшего Шевченка, и благодарю Бога»*. Контрастність особистісних перетворень актуалізовано стилістично маркованим пейоративом *глупо восторженный поэт* і експлікацією стану його внутрішньої рівноваги за допомогою позитивно окреслених маркерів: *мир душевный, моральное спокойствие до рыбьевого хладнокровия*.

З-поміж зафіксованих самономінацій Тараса Григоровича найчастотніші ті, які визначають його професійний статус, а тому розгляне-

мо їх детальніше. Найменування *кобзар* / *Кобзар*, *Дармограй*, *поет* / *поэт*, *вишеплет*, *сочинитель*, що окреслюють його літературну діяльність, відзначаються як окремим, так і комплексним використанням, здебільшого в етикетних ситуаціях. Номінації *поет* і *поэт* (їх використано як самономінації відповідно 2 і 9 разів у різних граматичних формах) вжито в основному як самостійний елемент позитивного або нейтрального маркування адресанта, іноді – в поєднанні з кваліфікативними лексемами *мужицький*, *глупо восторженный*, що мають чітко окреслений пейоративний вимір і маркують комунікативну тактику самоприниження. Негативно забарвлений номен *вишеплет* конкретизовано відетнонімічним прикметником *малороссийский*.

Наскільки важливим для Тараса Шевченка був його письменницький статус найбільш переконливо стверджує лист 25 січня 1843 р. до Г. С. Тарнавського: *«Можє, й там над ними сміються так, як тут москалі зовуть мене ентузіастом, сиріч дурнем. Бог їм звидить, нехай я буду і мужицький поет, аби тільки поет, то мені більше нічого і не треба»*. Доповнюють ці міркування Шевченкові зізнання щодо неминучого покликання поета й художника не просто любити рідну землю, а репрезентувати її культурні надбання світовій спільноті, тобто поет, на його переконання, виконує функцію презентатора власної батьківщини в світовому культурному просторі: *«История Южной России изумляет каждого своими происшествиями и полусказочными героями, народ удивительно оригинален, земля прекрасная. И все это до сих пор никем не представлено пред очи образованного мира, тогда как Малороссия давно имела своих и композиторов, и живописцев, и поэтов. Чем они увлеклись, забыв свое родное, не знаю; мне кажется, будь родина моя самая бедная, ничтожная на земле, и тогда бы она мне казалась краше Швейцарии и всех Италій»* (до П. І. Гессе, 1 жовтня 1844 р.). А отже, для Шевченка статус *поета* безперечно імплікував і сему 'любов до батьківщини'.

Знижена тональність самономінації *малороссийский вишеплет* мотивована також зіставним контекстом. Її актуалізовано в листі Варварі Рєпніній 1 січня 1850 р. з Оренбургу, в якому йдеться про комунікативний намір Шевченка написати листа Миколі Гоголю, письменницький хист якого було визначено ним найвищими оцінками позитивними маркерами.

На протипагу цій номінації лексема *кобзар* (її вжито в листах 15 раз як номінацію інших осіб, у ролі самономінацій – лише тричі, і

23 рази як назву твору) має в основному позитивну оцінку. Однак як самономінація вона набуває також негативної оцінки, за винятком використання в складі однієї з мовноетикетних формул прощання, поєднаної з формулою прихильності: *І не забувай искренне твоего друга кобзаря Т. Шевченка* (22.04.1857 р.). В усіх інших випадках ця номінація поєднана з пейоративними оцінними епітетами: *безталанного старого кобзаря, старого кобзаря, кобзаря свого старого, безталанного; старого, безталанного Кобзаря Дармограя; безталанного кобзаря Тараса Дармограя; кобзаря, убогого і щиро вас любящого; бородатого недобитого кобзаря свого*. У листі до Андрія Лизогуба 22 жовтня 1847 р. він надає цьому найменуванню іронічного відтінку: *«От вам і кобзар! Позабирав грошики та й шморгнув за Урал до киргиза гуляти»*. Подальший контекст абсолютно нейтралізує попередній: *«Гуляю! Бодай нікому не довелось так гуляти, а що маємо робить! Треба хилитися, куди нагинає доля»*. До речі, саме погана доля як наслідок пресупозитивного статусу кобзар Шевченко вважав також одним із визначальних, тобто життєвий вибір особистості певним чином програмує почасти і її майбутнє: *«Така, мабуть, уже усім кобзарям погана доля, як і мені недотепному випала. Сьомий рік оце пішов з апреля, як я нужу світом в киргизькім безводнім і безлюднім степу»* (до Я. Г. Кухаренка 1 квітня 1854 р., Новопетровське укріплення).

Лексема *художник* належить до частотніших в епістолярному мовленні Тараса Григоровича (її вжито 27 разів). Фіксований також у листах рідковживаний синонімічний номен *маляр* із виразною позитивною (меліоративною) конотацією. Називаючи себе художником, Шевченко актуалізує насамперед семи 'творець' і 'митець'. Ці лексеми, подібно до номінації *поет*, мають також кваліфікативні означення *истинный, великий, достойнейший*, що дає можливість припустити: на його переконання, існує виразне протиставлення назви *художник* як формального статусу певної особи і *художника за покликанням*, тобто *справжнього*. Спостережено, що така прикметникова актуалізація набуває оцінних ознак щодо інших осіб. Особливо варто вирізнити оцінну лексему *славний*, що має культурологічний україномовний компонент.

Важливо відзначити особливе, благоговійне ставлення Тараса Шевченка до живопису як одного з найсокровенніших *прекрасних мистецтв*. Цим мотивована також поява юкстапозита *живописець-*

творець (як особистісний взірець та ідеал), опозитивною парою якого виступає *живописець-копійст*: *«И любовь, которую я, с раннего детства, бессознательно питал к прекрасным искусствам, теперь по бесконечной своей любви ко мне посылает он мне любовь к искусствам, любовь разумную и сознательную. Живописцем-творцом я теперь не могу быть, об этом счастья неразумно было бы и помышлять. Живописцем-копиистом я не хочу быть.* Такі контексти позначені відтінком пієтету й мають чітко виражений сповідальний характер.

Власне тому зрозуміти психологічний стан Тараса Шевченка, за умов неможливості творити на засланні, здатен лише справжній творець. *«А смотреть и не рисовать – это такая мука, которую поймет один только истинный художник»*, – зізнається він у листі 24 жовтня 1847 р. з Орської фортеці до Варвари Рєпніної. Як наслідок постійної творчої нереалізованості, очевидно, й зумовлена поява оцінного епітета *бідний* щодо самонайменування *художник*. Своєрідним рефреном імпліковано в усьому листовному дискурсі періоду заслання постійну мрію повернути втрачений статус *художника*: *«До сих пор не осмеливался я беспокоить вас о моем заступничестве, думая, что безукоризненной нравственностью и точным исполнением суровых обязанностей солдата возвращу потерянное звание художника, но все мое старание до сих пор остается безуспешным. Обо мне забыли! Напомнить некому. И я остаюсь в безвыходном положении»* (до Ф. П. Толстого 12 квітня 1855 р., Новопетровське укріплення). Власне тому самономінація *бывший художник* (здебільшого актуалізована в структурі формул прихильності: *С надеждою на Бога и заступничество Вашего сиятельства остаюсь бывший художник Т. Шевченко*) містить виразний оцінний компонент і актуалізує семи ‘печаль’, ‘тугу’ як константи його тодішнього емоційного стану.

На противагу цим негативно маркованим номінаціям поява лексеми *художник* в дні очікуваного визволення з неволі набуває протилежного оцінного вектора, актуалізованого означальною лексемою *свободный*, що співвідноситься з відповідним емоційним станом, вербалізованим за допомогою лексико-семантичного поля ‘щастя’, ядро якого становлять лексеми *счастье, полное счастье, счастлив, совершенно счастлив* тощо, наприклад: *«А теперь я снова свободный художник»* (до Ф. П. Толстого 26–31 липня 1857 р., Новопетровське укріплення).

Оцінний характер мають Шевченкові міркування про можливість повної самореалізації *художника* лише в столиці, експліковані трансформом відомого фразеологізму, що набуває статусу афоризму: *Без столиці художник – риба без води* (4–5.12.1857 р.).

Листовний дискурс Шевченка містить чимало текстів-одкровенень його особливого, благоговійного ставлення до цього виду мистецтва. Пізнанню цього стану благоговіння слугують передусім метонімічні (напр.: *вот уже шестой год как я кисти не видал* (16.07.1852 р.)) та афористичні вирази (напр.: *я во всю жизнь мою одной черты не провел предосудительной* (15.11.1852 р.)). Особливо зворушливо звучить Шевченкове зізнання-одкровення, відтворене описом його невербальної поведінки в день одержання на засланні таких бажаних для нього фарб: *«Не знаю, чи зраділа б так мала ненагодована дитина, побачивши матір свою, як я вчора, прийнявши подарунок твоїй щирій, мій єдиний друже, так зрадів, що ще й досі не схаменуся, цілісіньку ніч не спав, розглядав, дивився, перевертав по тричі, цілуючи всяку фарбочку. І як її не цілувать, не бачивши рік цілий»* (до А. І. Лизогуба 7 березня 1848 р., Орська фортеця).

Суттєва (для декодування Шевченкового ставлення поцінування його живописної та поетичної творчості) заувага в листі 25 квітня 1858 року до С. Т. Аксакова: *«Вы обещаете мне написать ваше мнение о моей повести. Если она стоит этого, напишите, ради святого, божественного искусства. Мнение чувствующего и благородно мыслящего художника мне не обходимо»*.

Висновки й перспективи подальшого дослідження. А отже, самономінації Тараса Шевченка становлять вагому частку системи його автопортретування в листах. Специфічною рисою їх словесної експлікації можна вважати наявність оцінного, здебільшого негативного, пейоративного компонента. Спостережено, що оцінні значення в епістолярних текстах актуалізує не лише традиційна оцінна лексика, а й та, яка узвичаєно має нейтральну й навіть позитивну конотацію. Використання самономінацій як елемента самохарактеристики нерідко посилює прийом іронії, а вектор їх оцінного маркування значною мірою визначають екстралінгвальні чинники, що й зумовлює їх динаміку. Подальше вивчення інших самономінацій дасть можливість змоделювати цілісний портретний опис, сконструйований самим адресантом.

Джерела та література

1. Булаховський Л. А. Мовні засоби інтимізації в поезії Тараса Шевченка / Л. А. Булаховський // Булаховський Л. А. Вибр. твори : в 5 т. – К. : Наук. думка, 1977. – Т. 2. – С. 573–593.
2. Должикова Т. І. Мовна особистість Пантелеймона Куліша / Т. І. Должикова // Вісник Черкаського університету. Сер. : Філологічні науки. – 2001. – Вип. 24. – С. 137–139.
3. Карасик В. И. Язык социального статуса / В. И. Карасик. – М. : Ин-т языкознания РАН ; Волгоград. гос. пед. ин-т, 1992. – 330 с.
4. Коробова Н. В. Мелиоративные коммуникативные стратегии современной английской речи: на материале британского ареала : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 (германские языки) / Н. В. Коробова. – Нижний Новгород, 2007. – 177 с.
5. Космеда Т. А. Ego і Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу : монографія / Т. А. Космеда. – Дрогобич : Коло, 2012. – 372 с.
6. Ленець К. «Друже мій єдиний» (Початкова формула-звертання у листах Т. Шевченка) / Катерина Ленець // Культура слова. – 1989. – Вип. 37. – С. 38–41.
7. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – Т. 2. – 624 с.
8. Ляхова Ж. Епістолярій Т. Шевченка як джерело вивчення його творчої індивідуальності / Жанна Ляхова // Шевченкознавчі студії : зб. наук. пр. ; відп. ред. М. Наєнко. – К. : Вид.-полігр. центр «Київський університет», 1994. – С. 46–57.
9. Майборода Н. Г. Номінація особи у художніх творах Д. Яворницького як фрагмент мовної картини світу / Н. Г. Майборода // Мова і культура. – К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2008. – Вип. 11. – Т. VII (119). – С. 45–52.
10. Майборода Н. Г. Мовна особистість Д. І. Яворницького : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 (українська мова) / Н. Г. Майборода. – Дніпропетровськ, 2010. – 21 с.
11. Мозер Міхаель. Тарас Шевченко і сучасна українська мова: спроба гідної оцінки / Міхаель Мозер. – Львів : НТШ, 2012. – 327 с.
12. Мойсієнко А. К. Слово в аперцепційній системі поетичного тексту: декодування Шевченкового вірша / А. К. Мойсієнко. – К. : Правда Ярославичів, 1997. – 200 с.
13. Момот Н. М. Щоденник Т. Шевченка як творчо-психологічний та жанровий феномен : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.01 (українська література) / Н. М. Момот. – Кіровоград, 2006. – 20 с.
14. Пожарицька О. О. Мовленнєвий портрет головного героя як вираження авторського начала у творі [Електронний ресурс] / О. О. Пожарицька. – Режим доступу : <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/c113-10/16286-c113-114>
15. Русанівський В. М. У слові – вічність: мова творів Т. Г. Шевченка / В. М. Русанівський ; Нац. акад. наук України ; Ін-т мовозн. ім. О. О. Потебні. – К. : Наук. думка, 2002. – 240 с.

16. Скачков А. Ю. Лексичні засоби створення портретних описів у творах М. Коцюбинського / А. Ю. Скачков // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. пр. – Х. : ХДПУ, 1999. – Вип. 2. – С. 24–43.
17. Шевченко Тарас. Зібрання творів : у 6 т. – Т. 6 : Листи. Дарчі та власницькі написи. Документи, складені Т. Шевченком або за його участю [Електронний ресурс] / Тарас Шевченко. – К. : Наук. думка, 2003. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua>
18. Шкіцька І. Ю. Маніпулятивні тактики позитиву: лінгвістичний аспект : монографія / Ірина Юріївна Шкіцька ; за наук. ред. проф. В. М. Бріцина. – К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2012. – 440 с.

Богдан Светлана. Самономинации в эпистолярных текстах Тараса Шевченко. В статье определены основные способы автопортретирования, установлены словесные средства его экспликации в эпистолярных текстах Тараса Шевченко, представлены и проанализированы наиболее частотные самономинации, которые становятся центром автопортретных признаков, изучена также их стилистическая дифференциация и влияние прагматико-коммуникативных факторов на их появление и актуализацию в определенных эпистолярных диалогах. Использование тех или иных самономинаций в значительной мере зависит от фактора адресата и эмоционального состояния адресанта. Не менее существенно определяет выбор этих средств и характер взаимоотношений коммуникантов. Установлено, что самономинации являются не только элементом автопортретирования Тараса Шевченко, но и важным способом самооценки. Анализ эпистолярных текстов во временном измерении свидетельствует о динамике некоторых названий и неизменность функционирования других. Источник незначительной части таких номенов – характеристики, данные Тарасу Григорьевичу его друзьями, знакомыми, впоследствии принятые / или, наоборот, непринятые им как реальные и присущие ему / или не присущие.

Ключевые слова: автопортретирование, эпистолярный текст, самономинации, Тарас Шевченко, мелиоративная и пейоративная оценка.

Bohdan Svitlana. Self-nominations in Taras Shevchenko's epistolary texts. The article installs the basic ways of autoportraiting and means of its verbal explication in Taras Shevchenko's epistolary texts, presents and analyzes the most frequent self-nominations which become the center of self-portrait features, their stylistic differentiation and the influence of the pragmatic-communicative factors on their appearance and update certainly epistolary dialogues have been also studied. The usage of self-nominations substantially depends on the factor of addressee and the emotional health of addresser. Most significantly, this paper determines the choice of these tools and the relationship of the communicants. It was found that self-nominations are not only the elements of Taras Shevchenko's autoportraiting, but also are an important way of self-esteem. The analysis of epistolary texts in the temporal dimension indicates the dynamics of some names and other functioning immutability. The source of insignificant part of these nominations are characteristics, given to Taras Hryhorovych by his friends, acquaintances, subsequently adopted / or, conversely, missed them both as real and inherent / or inherent.

Key words: autoportraiting, epistolary text, self-nominations, Taras Shevchenko, meiorative and pejorative assessment.